

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Henrici Canisi[i] Noviomagi, Belgæ, Jn Academia
Ingolstadiensi SS. Canonum Profess. Ordinarii & Primarii,
Opera Quæ De Ivre Canonico Reliqvit**

Canisius, Heinrich

Coloniae Agrippinae, 1662

In Tit. Primum. De Accusationibus, Inqvisitionivbvs Et Denuntationibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62169](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62169)

PRÆMONITIO AD LECTOREM.

Quandoquidem ad hunc librum V Decretal præter Commentarium ad Tit. de Usuris à D. Canisio separatim editum, aliud ex Prælectionibus ejusdem ad manus nostras non pervenit; & sufficere aliàs poterant ad elu. idationem ejusdem libri, quæ idem D. Canisius in Summa sua Juris Canonici lib. 3 tit. 13. & seqq. de delictis & poenæ ex eodem Jure proposuit: quia tamen plerosque Titulos intactos reliquit, ne quid in hac Operum. D. Canisii editione desideraretur visum fuit opera pretium auctarii vice hic inferere Commentarium brevem ad eundem librum, publicè Lovanii prædictum à CL. V. IOANNE VVIRINGO I. V. D. & Decretorum Profess. Regio; indicatus passim locis quibus qualibet materia in dicta Summa pertractatur. Fuit autem noster hic Vviringus, ut & id obiter insinuem, origine & nativitate Campensis, apud Trans. Isalanos in Belgio, qui studiorum suorum curriculo cum alibi tum Lovanii abjuncto, supremam ibidem in Jure Lauream anno C13. 15. XCV. prid. Eid. Sept. accepit, tum Decretorum Profess. Regius nominatus, quo in munere annos XII. exegit, mortuus anno Domini C15. 15C. VII. V. Kalend. Julii.

IOAN. VVIRINGI, Campensis.
IN LIBRUM V. DECRETALIVM,
EPIST. GREGORII XIII. COMMENTARIUS.

Postquam Pontifex libro primo Decretalium de Ministris ac Magistratu Ecclesiastico egisset, eorumque gradus, ordinationes & officia exposuisset; libro autem secundo de Judiciis, eorumque processu & ordine; deinde libris sequentibus materiam civilium judiciorum: & tertio quidem tractasset proventus præbendas, aliasque res, quas gratia ministerii Clerus percipit, quarto autem conjugia laicorum, de quibus etiam Judex Ecclesiasticus cognoscit:

putavit restare, ut hoc libro quinto judicium criminale, ejusque materiam tractaret. Id quod facit illo ordine, ut duobus primis Titulis explicet modum instituendi criminalia judicia, seu actiones criminales; tum verò Titulo tertio usque ad Tit. xxxvii. crimina vel omnibus communia, vel Clericis & eorum Prælati peculiaria, proponat; ac denique quæ sit forma & modus, quibus Judex Ecclesiasticus hujusmodi crimina puniat, sub finem subjungat: addens insuper duos Titulos, quorum decisiones per universam jus sese insinuant, nempe de Verborum significatione ac Regulis juris.

IN TIT. PRIMUM. DE ACCUSATIONIBUS, INQUISITIONIBUS
ET DENUNTIATIONIBUS.

Vide D. Canis. in Summa Juris lib. IV. Tit. XIX.

S U M M A R I A.

1. Criminale judicium instituitur Accusatione, Denuntiatione, Inquisitione. 2. Accusatio quid? 3. Absolutus in foro interiori potest apud Iudicem seculari iterum deferri.	4. Accusator legitimus quis? 5. Accusatorem ab irregularitate liberat prævia protestatio. 6. Debet per se causam prosecui. 7. Vi & reus per seipsum, non per procuratorem, defensionem suscipere.

8. *Accusatio hac publicam vindictam respicit.*
9. *Judicis officium in hoc judicio.*
10. *Accusatio sive delatio qualiter facienda.*
11. *Dennuntiatio quid, ejuque finis.*
11. *Inquisitio quid, & quando ei locus sit.*
13. *Quid intersit, crimen detegatur per accusationem, an per inquisitionem.*
14. *Detegitur & crimen per exceptionem.*

Quod tribus modis actio criminalis in judicium deducatur, nimirum *Accusatione, Denuntiatione, & Inquisitione*, inscriptio Rubricæ seu Tituli satis indicat. Quemadmodum eam civile judicium non procedit, nisi quispiam sit *Actor*; sic nec criminale, nisi aliquis sit *Accusator*, in cuius locum subinde admittitur *Denuntiator*, vel, si uterque deficiat, præcurrente famâ *Inquisitor*: & proinde quod in civili judicio vocatur *Actio*, id in criminali vocatur *Inquisitio*. Sed ut de singulis ordine, ac præmissa brevi distinctione, aliquid dicamus, * *Accusatio* describi potest, ut sit *actus licitus, quo legitimus accusator criminis seu malefactorum ob vindictam publicam ad Iudicem defert.*

Actus licitus. R. C. t. sic: nam actus iste virtutis est & iustitiæ, qui dicitur bonum Reip. ut à noxa liberetur, & boni in quiete vivant, respicit. * Et proinde ad eum licitus est, ut etiam si passus injuriam odium (prout debet) & rancorem in animo sive animæ judicio remiserit, nihilominus possit reum criminis, à quo læsus est, etiam illum, qui post præviam contritionem poenitentiae ducitur, apud Iudicem exteriorem deferre, ut puniatur: id quod latè explicant scriptores nostri in *c. Accusasti 8 hoc tit.* & post illos eleganter *Did. Covarr. lib. 2. Variar. Resolut. c. 10 num. 6.*

4 *Quo legitimus accusator.* Nam, ut ait *Felix Pont. in c. 1. hoc tit.* Si legitimus non fuerit accusator, fatigari non debet accusatus. Legitimus autem ille est, qui trabem in oculo non habet, seu cui, ut acceperit, iustam ob causam non est interdictum. Quid enim, si extra iudicium publicum ille velit accusare, cujus non interest? *c. Illa hoc tit.* Quid si intersit quidem, sed vel semel ab accusando destitit, *l. Qui accusationem C. De his qui accusare non poss. vel is, quem accusavit semel, jam sit absolutus?* Ait enim *Jurisc.* quod de ejusdem hominis admisso iteratò querela fieri non debeat, in *l. Licet D. Nauta cap. subul. & Pontifex in c. De his 6. hoc tit.* quod de criminibus, à quibus quis absolutus est, accusatio non debeat replicari; præsertim si præcedens accusator non fuerit prævaricatus, sed

rectè functus munere, nec posterior aut suam aut suorum injuriam & dolorem velit prosequi, *l. Si cui §. iidem D. De accusat.* idque post *Glof. in d. c. 6. ad V. replicari* latè explicat, *Covarr. d. c. 10. Variar. Resolut.* Sed & alia personæ sunt, quæ, ut ait *Marcellus in l. Qui accusare D. eod. tit.* vel ob sexum & ætatem, vel ob delictum & conditionem, vel ob turpem quæstum & similem causam, ab officio accusandi repelluntur: ut & inimici, cum suis domesticis, qui magis odio adversarii, quam amore boni communis, seu, ut textus loquitur in *c. Cum oportet 19. hoc tit.* typo malitiæ potius quam justitiæ zelo præsumuntur duci, repelluntur, *c. Meminimus 13. hoc tit.* Sic & laicus, dum Clericum vult accusare, non auditur, *c. Cum P. Mancouella 10 hoc tit.* Nisi tale sit delictum, seu tam enorme, ut ipsius prosecutio etiam laicis nominatim sit permessa, velut crimen *Simonie, Hæresis* aut læsæ *Majestatis, cap. Tanta est labes 7. inf. De Simonia.* Cæterum si non obstat legis prohibitio, cæteris paribus quilibet ad accusandam admittitur, etiam inferior contra Prælatum, veluti *Religiosus* contra *Abbatem*; cui textus in *c. Ex parte tua 11. hoc eod. tit.* è proventibus Monasterii vult sumptum subministrari, ut causam accusationis prosequatur. Sed hæc quoniam sparsim in *Jure nostro* scripta sunt, potius lectione quam declamatione assequimur.

Accusator. Qui si periculum irregularitatis velit evadere, præsertim si sit Clericus, protestationem debet præmittere, quod ad sanguinis effusionem accusando non contendat, *c. Prælati De homicid. lib. 6.* Alioquin si illa omissa *Judex* accusatum afficiat supplicio, accusator unâ cum *Judice* efficitur irregularis, id est inidoneus, ut ad *laeros Ordines* promoveatur, aut jam promotus ministerio fungatur: quam juris decisionem ex professo tractat *Did. Coy. in Clem. Si furiojus De homicid. p. 2 §. 5.*

Debet etiam qui vult accusare, per se, non per procuratorem causam prosequi, *l. Accusatore defuncto penult. D. De publ. jud. c. Veniens 15. hoc tit.* ubi sic loquitur, *nec procuratores ejus in causa possimus recipere criminali.* Idque honestâ ratione introductum est, ad advertendum cæsumas, & ut accusator sciat poenam sibi esse positam, si malâ fide procedat.

Reum criminis. Qui similiter uti per se ipsum, & non per procuratorem debet sumere defensionem, præsertim in dictis criminibus majoribus, *d. c. Veniens & d. l. Accusatore, in verb. ad crimen iudicii publici persequendum, frustra procurator intervenit, multa*

idone magis ad defendendum, ubi Glossa ad *V. magis* rationem decisionis reddit: ita, durante causâ accusationis, ad dignitatem seu officium Ecclesiasticum promoveri non potest, *c. Omnipotens 4. h. 1.* & si Prælatus tamquam bonorum dilapidator sit deiciendus, potestate administrationis tantisper carebit, *c. ult. hoc tit.* Quinimò et si crimen non sit probatum, de quo est infamatus, mandato Judicis subinde cogitur accusatus canonicè seipsum purgare, *d. c. Cum oporteat hoc tit.*

8 *Ob vindictam publicam.* Crimine enim commissio jus puniendi quæsitum est Reipublicæ, & cui-libet è Reipubl. jus accusandi: qui ob id non privato affectu duci debet, *d. c. Accusasti & ibi Gloss. ad V. nisi pro pace*, sed vindictam publicam respicere, ut amorâ nequitia pacificè vivatur, id est, non ad hoc contendere debet, ut sibi aliquid commodi aut voluptatis accedat, sed ut bene sit Reip. Et proinde, verbigratiâ, si quis contra furem contendat, ut quadruplum rei sibi ablatæ consequatur, actor erit, & iudicium civile: si verò ad hoc contendat, ut fur aliquâ pœnâ, sive corporali sive spiritali, sive etiam pecuniaria sive applicanda efficiatur, accusator erit, & iudicium criminale.

9 *Ad iudicem.* Cujus partes erunt, reum absolvere, aut condemnare; sed servato prius ordine iudiciario. Nisi tamen crimen fuerit evidens & notorium, id est, tale, ut palam & per se sit notum: quo casu Judex, etiam tacente accusatore, officium suum sine strepitu potest exequi. Nam, ut ait textus in *c. 9. hoc tit.* evidentiâ patrati sceleris non indiget clamore accusatoris.

10 *Desert.* Hæc delatio solemniter fieri debet. Præter cæteras verò solemnitates opus est oblatione libelli, & nominis inscriptione: nam ut pauciores existant calumniatores, qui falsa crimina malignè obiciunt, valde utiliter cautum est in *l. Sicuti crimen 7. D. & in c. Super his 16. hoc tit.* ut accusator sese obstringat ad similitudinem supplicii, seu ad eandem pœnam, si deficiat in probatione, quam accusatus & convictus debuisse sustinere. Hanc enim obligationem jus nostrum vocat inscriptionem, secum trahentem pœnam (ut vocant) rationis; cujus originem, & an hodie sit in usu, cum homines deterreat ab officio accusationis, explicat Cov. *lib. 2. Var. res. c. 9.* Hæc de primo.

11 Secundus modus persequendi crimina vocatur *Denuntiatio*, accusationi non ab similibus; sed tamen effectu & sine ab illa distans, eo quòd non tam vindictam publicam respiciat, quam *vix emen-*

dationem. Et ideo denunciator, sicuti sese non debet inscribere, *d. c. Super his hoc tit.* ita, ut ostendat se quærere salutem proximi, fraternam correptionem debet præmittere; & primò seorsim, deinde coram testibus rogare, ut à maleficio desistat, priusquam illud Ecclesiæ seu Ecclesiastico iudici denuntiet, *c. Si quis 2. hoc tit.* Quam totam procedendi rationem eleganter admodum explicat Pet. à Navarra *lib. 2. De ablator. resitut. c. 4.*

Tertius denique modus est *Inquisitio*, quando Judex non ad petitionem accusatoris vel denuntiantis, sed ex officio in crimen alicujus, quod sine scandalo tolerari non potest, ne maneat impunitum, sedulo inquirat. Qua in re tamen, ne temerè lædat famam proximi, aut pro libitu sæviat in innocentem, sacris Canonibus constitutum est, inquisitioni non esse locum, nisi infamia delicti vel personæ præcedat, *d. c. Cum oporteat, c. Inquisitionis 2. §. 3. cap. Qualiter & quando 24. hoc tit.* quibus locis disertè asseritur, quòd, etiam si fortè libellus famosus contra quempiam sit datus, Judex tamen non debeat inquisitionem facere, nisi fama seu clamorosa insinuatio præcesserit, non à malevolis & maledicis, sed à providis & honestis originem trahens. Et hoc est, quòd ait Pontifex, Famam in inquisitione subire vices accusatoris, *d. c. Qualiter vers non tamquam si idem sit accusator & Iudex.*

Refert autem plurimùm, utro dictorum modorum crimen sit detectum: nam si per viam accusationis, & juris definitio certam pœnam expressit, non potest iustus Judex (si modò non sit Princeps, qui crimina potest remittere) illam non inspicere. Si verò per viam inquisitionis, tunc poterit pro arbitratu suo, juxta qualitatem personæ & delicti, nunc graviores nunc mitiores inferre, si modò non sit crimen, quòd sacri Ordinis executionem impediatur, *d. c. Inquisitionis, c. De causis 4. sup. De off. & potest. iudicis deleg.*

Postremò & illud notandum est, quòd sicuti præter dictos modos crimen subinde per evidentiâ, seu, ut loquuntur, per flagrantiam, ita interdum etiam derogatur per exceptionem: quo casu saltem ad pœnam iudicis arbitrariam, & probatio deficiat, excipiens erit obligatus, *d. c. Super his & ibi Gl. hoc tit.*